

OSMANLILARDA HABERLEŞME VE TÖREN OCAĞI: PEYKÂN-I HASSA

Zeynel ÖZLÜ*

Özet

Osmanlı Devleti'nde hem toplum hem de devlet hayatında önemli bir görevli olan peykler devlet tarafından kurumsallaştırılarak Peykân-ı Hassa adı verilen bir ocak çerçevesinde hizmet vermişlerdir. Ocağın ulalık görevi dışında bazı İslami törenlerde istihdam edildiği görülmektedir. Ocak mensuplarından bir kısmı "müjdecî" adı ile tesmiye edilmiş ve İstanbul'dan Mekke'ye giden hacıların karşılaştığı olaylarla ilgili olarak padişaha haberler getirmişlerdir. Her yıl müjdecibaşlar aracılığıyla Mekke'de bulunan muhtelif kişilere ferâş-ı şerife ve zevrak mektupları gibi muhtelif hediyeler gönderilmiştir. Bu mektuplardan zevrak mektubu Mekke'de zevrak denen testi ile hacılara zemzem suyu dağıtan hademeye, ferâşet mektubu ise Kâbenin temizlik işlerini yapan şahsa yaptıkları bu kutsal işten dolayı gönderilen hediyeyi bildiren mektuplardır. Ramazan ve Kurban bayramlarında ise altın ve gümüşlerle tezyin edilmiş elbiseler giyerek devlet-toplum kaynaşmasına önemli bir katkı sağladığını düşündüğümüz törenler icra etmişlerdir. Peykân-ı Hassa Ocağı mensuplarının sayıları her zaman aynı olmayıp zaman zaman artma veya azalmalar olmuştur. Ocak mensupları için mevsimine göre muhtelif kumaşlardan elbise ve aksesuar imal edilmiştir. Ocak yapılan bütün masraflar İstanbul Duhan Gümrüğü Mukataası'ndan karşılanmıştır. Ocak mensuplarının başlarında tas denen kask ile destar-ı bendi denen sarık ve kavuk, üzerlerinde ise Musul orijinli don, Bursa orijinli entari ve İngiliz orijinli dolama bulunmaktadır. Elllerinde teber, bellerinde kuşak ve hançer, kask ve tabancalarında ise sorguç bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bayram, peykân-ı hassa ocağı, hac yolculukları, sürre/hediye, Alevi ve Bektaşilere ait törenler, Türk kültürü

THE CORPS OF COMMUNICATION AND CEREMONIES IN THE OTTOMANS: PEYKÂN-I HASSA

Abstract

Peykân, one of the most important offices for the Ottomans both at social and governmental status, served as corps and was called as Peykân-ı Hassa. As well as communication, it was employed at some Islamic ceremonies. Some members of the corps were called as harbinger and they took messages to the Padishah concerning events which some pilgrims faced during their pilgrimage from Istanbul to Mecca. Every year, various gifts such as zevrak and ferâş-ı şerife letters were sent to some people in Mecca with the chief harbingers. The zevrak

* Doç. Dr., Gaziantep Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Gaziantep/Türkiye, zozlu@gantep.edu.tr

letter was sent to the care taker giving zamzam water (a famous well very near the Kaaba in Mecca) to the pilgrims in Mecca. And the ferâş-ı şerife letter was sent to the janitor at Kaaba to tell them they were sent gifts for doing very good deeds. They used to wear golden, silver or silver gilded, decorated dresses at festivals of Ramadan and Sacrifice and perform ceremonies that, we believe, contributed a lot to a state-people mergence. The number of the members of the peykânı hassa corps were not always the same, so their number either increased or decreased at times. For the members of the corps, various kinds of dresses and accessories were made for each season from different kinds of materials. The total cost of expenses was met by Tobacco Customs Mukataa of Istanbul. Members of the corps wore a helmet called “tas” and a “turban” called “destaribendi” on their heads and a don of Musul origin, a dolama of Bursa origin on their bodies. There were axes in their hands, girdles and daggers around their waists and aigrettes on their helmets and pistols.

Keywords: Festival, Peykân-ı Hasşa Corps, Hajj travels, surre/gift, ceremonies belonging to Alewis and Bektashis, Turkish culture

Giriş

Kültür “insanın bir toplumun üyesi olarak edindiği bilgi, inanç, sanat, ahlak, gelenek ve göreneklerle her türlü beceri ve alışkanlıklarını içine alan karmaşık bir bütündür.” (Memiş, 2008:1). Osmanlı tarihî son derece zengin bir kültürel birikime sahiptir. Bu tarihin incelenmesi sadece geçmişin aydınlanması açısından değil aynı zamanda günümüzün sosyo-kültürel haritasının ortaya konması açısından da büyük önem arz etmektedir. Nitekim toplumda “tarihî” olanla “aktüel” olan birbirini tamamladığından, toplumun şimdiki zamanını geçmişinden tamamen koparmak pek mümkün görünmemektedir (Günay, 2003: 21).

Örf, adet, gelenek ve bu değerlerin sembolize edildiği törenler de kültürün önemli bir parçasını meydana getirmektedir. Nitekim tarihte muhtelif alanlarda istihdam edilen peyklar haberleşme görevlileri olarak Bektaşî ve Alevilere ait törenler vs. yerlerde karşımıza çıktığı gibi¹ Bektaşî ve Alevi törenlerindeki işlevlerinden farklı olarak devlet nezdinde “Peykân-ı Hasşa Ocağı” adı altında kurumsallaşarak muhtelif alanlarda da istihdam edilmişlerdir. Ocak mensupları yaptıkları törenlerle Osmanlı toplumunda Müslüman kesimlerin hayatında önemli bir yeri olan Ramazan ve Kurban bayramlarında devlet halk bütünleşmesine katkı sağlamış, ayrıca haberleşme ve hacılarla ilgili birtakım törenlerde görev almışlardır. Ocağın incelenmesi bize Osmanlı sosyal hayatı konusunda birtakım ipuçları vererek Osmanlı devletinin kültürel niteliklerinin anlaşılmasına da önemli bir katkı sağlayacaktır.

Peykler padiőahların iradelerini tebliğ için istihdam edilen, ayrıca saltanat şiarından sayılarak süslü elbiseleriyle gösteriő ve debdebe için kullanılan, Cuma ve Bayram namazlarında ve padiőahların sefere gidiőleri sırasında yapılan merasimlerde ön tarafta yürüyerek törenin gösteriőli olmasını sağlayan hizmet bölüklerindedir. Kışları Sultan Ahmet Camisi civarında olup bu yer bugün dahi “Peykhane” olarak bilinmektedir (Uzunçarşılı, 1988: 439- 440, 443).

Devletin ihtiőamını yansıtmaya odayı bugün olduğu gibi tarihin her döneminde de muhtelif şekillerde gerçekteőmiş bir olgudur. Osmanlı Devleti de bu ocak mensuplarını istihdam ederek hem hac görevi ile ilgili haberlerin getirilip götürülmesinde hem de diğer merasimlerde devletin gösterişini artırmıőtır.

Yapılan bu araőtırmanın amacı, Peykân-ı Hassa Ocağı adı verilen ocağı muhtelif yönleriyle ortaya koymaktır. Konu ile ilgili olarak meőhur tarihçimiz İsmail Hakkı Uzunçarşılı tarafından genel bir bilgi verilmiő olup bu bilgiler burada teferruatlı bir hâle sokulacaktır. Araőtırmada 18. ve 19. yüzyıl üzerine ağırlık verilmiştir. Kullanılan temel kaynaklar Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nde tespit edilen ve Peykân-ı Hassa Ocağı’nın başkanı olan serpeykân-ı hassa (peykbaşı) tarafından tutulan muhtelif detayların bulunduğu müfredat defterleri ve diğer vesikalardır.

A. Peykân-ı Hassa Ocağının Mevcudu ve Yöneticileri

Osmanlı sarayında haberleşme iőlerine bakan ve muhtelif merasimlerde törenin gösterişini artırmak için törene katılan Birun’a bağlı bir hizmet bölüğüdür. Ocak özellikle müjdecilik denen hacıların Mekke’ye gidiş geliőleri ile ilgili haberleri ve onlara ait muhtelif hediyeleri getirip götürme hizmeti ve Cuma, Ramazan ve Kurban bayramları ile vesair evkât-ı meserrette (őenlik zamanlarında)² törenlerin daha canlı geçmesini sağlama hizmetlerini gerçekteőtirmektedir. Ocağın baőkanlıđını serpeykân-ı hassa veya peykbaşı unvanını taőıyan kiőı yapmaktadır.

Peykân-ı Hassa Ocağı mensuplarının sayıları her zaman aynı olmayıp zaman zaman artma veya eksilmeler olmuştur. İncelenen defter ve vesikalar Peykân-ı hassa mensuplarının genelde 25 kişiden meydana geldiğini göstermektedir. Nitekim Peykân-ı Hassa Ocağı için yapılan yazlık, kışlık ve bayramlık elbise alımı için düzenlenen defterlerde ocak mensubu kişilerin sayısı genelde 25 olarak verilmiştir. Ocak mensuplarının unvanları incelendiğinde 1 serpeykân-ı hassa, 1 kethüda, 1 başeski, 1 serbölük, 2 mülazım, 4 mülazım-ı evvelin (1’i seroda) görev yaptığı görülmektedir (25 Ca 1216)³.

Tablo 1. Peykân-ı Hassa Ocağının Mevcudu

Tarih	Peykân Neferi Sayısı
26 S 1172 ⁴	25
6 N 1175 ⁵	16
26 S 1181 ⁶	16
7 L 1182 ⁷	25
20 L 1183 ⁸	25
2 M 1184 ⁹	25
3 Ra 1185 ¹⁰	25
10 S 1186 ¹¹	25
23 M 1188 ¹²	25
13 S 1191 ¹³	25
11 L 1195 ¹⁴	25
12 B 1204 ¹⁵	25
3 Z 1208 ¹⁶	16
21 Ra 1216 ¹⁷	25
25 Ca 1216 ¹⁸	31

1. Serpeykân-ı Hassa (Peykbaşı)

Serpeykân-ı hassa peyklerin en büyük zabıtine verilen bir unvandır. Ocak mensuplarının yazlık, kışlık ve bayramlık elbiselerinin ve sorguçlarının yenilenmesi ve tamiri, bunlara yapılacak masrafların tespiti ve ocağa yapılacak tayin ve terfilerin Babüssaade Ağası'na arzı gibi hususlar peykbaşının görevleri arasındadır.

26 S 1172¹⁹, 6 N 1175²⁰, 22 Ş 1181 ile 2 Safer 1188 arası²¹, 17 N 1190²² ve 13 S 1191²³ tarihlerinde peykbaşı olarak Hacı Mehmet, 23 L 1194'de²⁴ Osman Ağa, 1199 ve 29 Z 1200'de Hacı Hasan Ağa²⁵, 12 B 1204²⁶ ve 3 Z 1208'de²⁷ Hacı Mehmet, 1219²⁸ ve 19 Za 1220²⁹, 4 B 1221³⁰ yıllarında ise Hacı Osman adlı kişilerin adı geçmektedir. Görüldüğü gibi 1200 yıllarında görev yapan Hacı Hasan dışında, peykbaşı olarak görevlendirilen kişiler 1172-1221 yılları arasında Hacı Mehmet ve Hacı Osman adlı kişiler olup ilgili görev bu kişilerin tekelinde kalmıştır.

2. Başeski

Ocağın peykbaşından sonra en kıdemli görevlisi olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim hazırlanan müfredat defterlerinin neredeyse tamamında ocağın sıradan mensuplarından farklı olarak peykbaşından hemen sonra kaydedilmiştir. Ocağın idaresin-

de peykbaşıya yardımcı olmuştur. Başeski'nin peykbaşidan sonra ocağın en önemli ikinci kişisi olduğuna önemli kanıtlardan birisi başeskinin de peykbaşı gibi diğer ocak mensuplarından farklı olarak “beyaz sorguç” kullanmış olmasıdır.

3. Kethüda

Ocağın en yüksek rütbeli subaylarından üçüncüsüdür. Hazırlanan müfredat defterlerinde peykbaşı ve başeskiden hemen sonra kaydedilmiştir. Kethüdanın bilinen anlamı gereği Peykân-ı Hassa Ocağı kethüdası da ocağın sarayla olan ilişkilerini düzenlemiş olmalıdır. Mesela ocakta bulunan çeşmenin suyollarının tamiri konusunda su nazırı birinci derecede sorumlu ise de ocak kethüdası da aylık 100 kuruş para karşılığında çırak olarak çalışmıştır (1 Cemâziye'l-evvel 1236)³¹.

B. Peykân-ı Hassa Neferlerinin İmajı

Ocağa yapılacak alımlarla ilgili olarak müfredat defteri adı verilen, alımların ayrıntılı bir şekilde kaydedildiği defterler tutulmuştur. Bu defterlerde “peykbaşı ağa” tarafından hazırlanan ve tecdid (yenileme) veya tamire konu olan elbise ve sorguçlar ile işçi (hamal ve kalfa) ücretlerine dair detaylar anlatılmaktadır. Defterin başında genelde alımın niçin yapılacağı ve masrafı ile ilgili i'lâm veya arzuhaller bulunmakta, son kısımda ise malzemelerin kimler için ne kadar alındığı ve fiyatları ile ilgili detaylar bulunmaktadır.

1. Üniformalar ve Fiyatları

Peykân-ı hassa mensuplarına yılda üç defa elbise alımı yapılmaktadır. Konuyla ilgili müfredat defterini hazırlama, mubayaa (toplu alım) ile ilgili işlemleri takip etme gibi hususlardan “peykbaşı ağalar” sorumlu olup, peykbaşı bayramlık³², baharlık³³ ve kışlık³⁴ olmak üzere yılda üç defa kisve alımı yapmaktadır. Alımlarla ilgili olarak serpeykân-ı hassa tarafından mubayaa için “vaktin duhûl ettiği”ne (zamanın geldiğine) ilişkin arzuhal verilmektedir. Peykbaşı kisvelerle ilgili mubayaayı yaptıktan sonra alımla ilgili tanzim ettiği “müfredat defterini” Başmuhasebe'ye kontrol ettirerek yapılan masrafın kendisine ödenmesini istemektedir (12 B 1204)³⁵.

Müfredat defteri hazırlamanın zorunlu olduğu anlaşılmaktadır. Konuyla ilgili bir vesikada, yapılacak alımlarla ilgili peykbaşının “müfredat defterini takdim eylemek şartıyla” mubayaa işine başlayabileceği belirtilmiştir³⁶.

Bahariye elbise alımı için düzenlenen bir vesikada, 1224 yılı Muharrem ayı başlangıcında hazine tezkiresi verildiği ancak alımın 6 Muharrem 1225 yılında yapıldığı tespit edilmiştir. Bu veri peykbaşının elbise alımı için işlemleri ortalama 1 yıl öncesinden başlattığını göstermektedir³⁷. Elbise alımı için yapılan masraflar ise “İstanbul Duhan Gümrüğü Mukataası”ndan karşılanmaktadır³⁸.

1. 1. Bahariyelik Üniformalar

Peykân-ı Hassa Ocağı mensuplarına her yıl ilkbahar ve yaz üniforması (bahariye kisvesi) olarak donluk için sadelik Musul bezi, destar-ı bendi (sarı), kavuk, çantapanlarına (çaltapan) kalevişi atlas kumaş, çakşır, Bursa kutnusu entari, dizge, filar, tozluk, çizme, çuka çakşır ve bazen de ğaytan alımı yapılmaktadır. Bunlardan donluk, entari, destar-ı bendi, kavuk ve çantapan 25'er adet alınmıştır.

Dizge, filar, tozluk ise genelde 20 veya 24'er çift alınmıştır. Anlaşılan bu malzemeler sadece peykbaşı dışındaki ocak mensuplarına alınmıştır. Çakşır ve çizme alımı ise 4'er takım yapılmıştır. 4 adet çakşır ve 4 çift çizme alımı sadece peykbaşı, başeski ve kethüda için yapılmaktadır. Çakşırlardan 2 tanesi ve çizmelerin 2 çifti muhtemelen peykbaşı için alınmış olmalıdır.

Bahariyelik olarak alınan kisvelerin fiyatları incelendiğinde fiyatların 1172, 1183, 1184, 1185, 1186, 1188 ve 1204 yıllarında genel olarak sabit seyrettiği görülmektedir. Ancak fiyatlar ve işçi ücretleri 1219'dan sonra olağanüstü artış kaydetmiştir. Kavuk fiyatı genelde 300 akçe olarak seyretmesine rağmen 1204'te 360 akçeye çıkmıştır. Çaltapanların fiyatı 1172'de 310 akçe iken, 1183-1888 arası 330 akçeye, 1204'te de 450 akçeye yükselmiştir. Çaltapanların her biri için 1172'de 200 akçe, 1183-1188 arası ve 1204'te ise 128'er akçe işçilik ücreti ödenmiştir. Ğaytan (kaytan) alımına ilişkin sadece bir verinin tespit edilmesi bu aksesuarın diğer kıyafet ve aksesuarlara göre daha geç yıprandığını bu nedenle alımın nadiren yapıldığını akla getirmektedir. Entari fiyatları genelde sabit seyrederken 1172 yılında her bir entari için 230 akçe işçilik ücreti ödenmişken 1183-1188 yılları arası ve 1204'te 220 akçe işçiliğe verilmiştir. Filar, 1172'de 210 akçeden alınmış iken, 1183-1188 yılları arası ve 1204'te 170 akçeden alınmıştır. Anlaşılan 1172 yılı diğer yıllara göre bazı fiyatların yüksek olduğu bir yıldır. Filar 1219-20 ve 1225 yıllarında ise 660 akçeye yükselerek olağanüstü bir artış kaydetmiştir.

Peykân-ı hassa mensuplarına her yıl her biri 160 akçeden 30 bin akçelik filar parası da verilmektedir. Filar parasının bahariye kisvesi alımı dışında verildiği anlaşılmaktadır (16 B 1174)³⁹.

Tablo 2'de görüleceği üzere 1172-1204 yılları arasında bahariyelik kisve fiyatları ve işçilik ücretleri sınırlı oranda yükselmişken 1219'dan sonra olağanüstü artış kaydetmiştir.

Tablo 2: Peykân-ı Hassaya Alınan Bahariye Kisveler

Bahariye Kıyafet ve Aksesuarlar	1172 ⁴⁰ , 1183-1188 ⁴¹ Yılları Arası ve 1204 ^{te} 42		1219 ⁴³ -1220 ⁴⁴ ve 1225 ⁴⁵ Yılı	
	Fiyatı (Akçe)	İşçilik (Akçe)	Fiyatı (Akçe)	İşçilik (Akçe)
Donluk	600	330	1440	780
Destar-ı bendi	1400	-	2400	
Kavuk	300-360	-	810	
Çantapan Kalevişi Atlas	310-450	128-200	540	480
Çakşır	400	250	1080	540
Bursa Kutnusu Entari	1200	220-230	2040	780
Dizge	210	-	900	
Fılar	210-170		660	
Tozluk	200		330	
Çizme	300		720	
Ğaytan	26 (1204 Yılı)			

1.2. Kışlık Üniformalar

Peykân-ı hassa mensuplarına kışlık elbise olarak genelde İngiltere çukasından dolama, destar-ı bendi, kavuk, fılar, fıllarlar için ğaytan (kaytan), tozluk, Bursa kutnusunda mamul entari, salta çakşırılık çuka, çantapanlara kalevişi atlas, dizge ve çizme alımı yapılmıştır. Dolama, destar-ı bendi, kavuk ve entari her ocak mensubu için birer adet alınmıştır. Dolamaların kapakları ve etekler atlas kumaştan olup dolamalar sırma dökmeler ile bezenmiştir. Kışlık çakşır sadece peykbaşı, başeski ve kethüda için toplam 5 adet, çizme ise sadece başeski ve kethüda için 5 çift alınmıştır. Fılar, tozluk ve dizge ise genelde sadece ocağın sıradan mensupları için 20 çift alınmıştır.

Bu malzemelerden bazıları muhtemelen daha az yıpranmış olmaları nedeniyle bazen alıma tabi tutulmamıştır. Hem bu nedenle hem de ekonomik istikrarsızlıklar nedeniyle kışlık kiske alımlarında masraflar farklı oranlarda seyretmiş gözükmektedir. Tablo 3'te görüleceği üzere bahariyelik kiske alımları genel olarak incelendiğinde, 1182-1195 yılları arasında gerek giysi fiyatları gerekse de işçilik ücretleri sınırlı oranda yükselmişken 1216'dan sonra çok daha yüksek oranda artış kaydetmiştir. Kışlık kıyafetler içerisinde en dikkat çekici olanı İngiltere çukasından yapılan dolamalarla ilgilidir. Nitekim bir adet dolamanın işçiliği, dolamanın kendi fiyatından bile yüksek seyretmiştir.

Tablo 3: Peykân-ı Hassaya Alınan Kışlık Kisveler

Kışlık Kıyafet ve Aksesuarlar	1182 ⁴⁶		1191 ⁴⁷ , 1195 ⁴⁸		1216 ⁴⁹	
	Fiyatı (Akçe)	İşçilik (Akçe)	Fiyatı (Akçe)	İşçilik (Akçe)	Fiyatı (Akçe)	İşçilik (Akçe)
İngiltere Çuka Dolama	450	600	450	700	480	1320
Dolamaların Kapaklarına ve Eteklere Atlas	300		300		300	
Dolamalara Sırma Dökme	9		9		15	
Çakşır	400	180	400	300	600	480
Destar-ı bendi	1440		1440		1800	
Kavuk	300		360		660	
Fılar	180		240		480	
Bursa Kutnusu Entari	1000		1000		1680	
Tozluk	180		180		300	
Çizme	300		360		480	
Çantapanlara Kalevişi Atlas	320	200	300	240	480	360
Dizge			240		600	
Fırlara Ğaytan					54	

1.3. Bayramlık Üniformalar

Peykân-ı hassa ocağına bayramlık olarak alınan malzemeler şunlardır: Kannaturalara İstanbulkârî (İstanbul işi) kaftan, frenksiz eteklik, eteklik için sandal kumaş, çantapanlar için kalevişi atlas kumaş, kaftanlara sırma dökme, kaftanlara ve kannaturalara kılbedan (kılbedan) saçak, entari (orijini belli değil), dizge, filar (fila), tozluk, çizme ve çakşır.

Kannaturalar için alınan İstanbulkârî frenksiz diba kaftan, çantapanlar için kalevişi atlas ve entari 16'şar adet alınmıştır. Ocak mensuplarının sayıları 1175 ve 1181 yıllarında 16 kişiden meydana geldiği için bu alım normal gözükmekte iken 1208 yılında ocakta görev yapan kişi sayısı 25 olduğu halde alım yine eskiden olduğu gibi 16 adet olarak yapılmıştır. Kaftanlar için 480 (muhtemelen dirhem) sırma dökme ve 1740 dirhem kılbedan saçak kullanılmıştır. Dizge, filar ve tozlukta genel olarak 14'er çift alınmış olup peykbaşı ve kethüda için alım yapılmamıştır. Çizme ve çakşır ise ikişer çift alınmakta olup sadece peykbaşı ve kethüda için alınmıştır. Burada dikkati çeken noktalardan birisi başeski için baharlık ve kışlık elbise alımı yapılırken ve bu durum kayıtlarda ayrı bir şekilde kategorize edilmişken bayramlık için yapılan alımlarda adına rastlanmamasıdır.

Kışlık ve baharlık elbise alımlarında her ocak mensubu için kavuk ve destar-ı bendi adlı başlık alımı yapılırken bayramlık elbise alımlarında başlık alımı yapılmamıştır. Kıyafetleri daha süslü ve canlı göstermek için kullanılan sırma ve dökmeler de sadece kışlık ve bayramlık kıyafetlerde kullanılmıştır. Bayramlık için alınan elbise masrafları incelendiğinde fiyatların 1175-1208 yılları arasında çok fazla artış kaydetmediği görülecektir. Bakınız: Tablo 4.

Tablo 4: Peykân-ı Hassaya Alınan Bayramlık Kisveler

Bayramlık Kıyafet ve Aksesuarlar	1175		1181		1208	
	Fiyatı (Akçe)	İşçilik (Akçe)	Fiyatı (Akçe)	İşçilik (Akçe)	Fiyatı (Akçe)	İşçilik (Akçe)
Kannaturalara İstanbulkari Frenksiz Diba Kaftan	660		660		660	
Frenksiz Diba Eteklik	660	15750	660		660	
Çantapanlar için Kalevişi Atlas	330	330			330	
Kaftanlara Sırma Dökme	12	12			12	
Entari	900	900			900	
Dizge	230	240			240	
Fılar/Fıla	180	180			180	
Tozluk	210	210			210	
Çizme	300	300			300	
Çakşır	320	320			320	
Eteklik için Sandal	72	72			72	
Kaftan ve Kannaturalara Kılbedan Saçak	45	45			45	

2. Aksesuarlar ve Fiyatları

Peykân-ı hassa neferlerinin kullandığı belli başlı aksesuarlar şunlardır: Tas (başa takılan kask), ğadare (kadare/kılıç), kuşak (kemer), hışt, teber (balta), hançer vs. takımlardır. Bunlar 3 yılda bir defa ya tamir ya da tecdid (yenileme) edilmektedir. Aksesuarlar için yapılan tamir ya da yenileme işlerini peykbaşı ya da kuyumcubaşı takip etmektedir. Zaman zaman işlemlerin uzadığı görülmektedir. Nitekim bazı belgeler tamir ve tecdid için 1210 yılı Muharrem ayında izin verilen malzemelerin 1210 yılı Ramazan ayında, 1213 yılı Şevval'inde izin verilen malzemeler için ise 1214 yılı Şevval'inde hazine tezkiresi çıkarıldığını göstermektedir⁵⁰. Görüldüğü üzere 1210 yılı Muharrem'inde yapılan tecdid ve tamir faaliyeti kısa bir sürede yapılarak Ramazan ayına yetiştirilmişken 1213 yılında yapılan işlem ortalama 1 yıl sürmüştür.

Aksesuarların 1204, 1210 ve 1214 yıllarında tamir ve tecdidî, Darphane-i Amire Emîni'nin gözetiminde Rûz oğlu adlı zımmî (gayri Müslim vatandaş) tarafından yapılmıştır. Bu dönemde Peykân-ı hassa mensuplarının (neferât) tamir ve tecdid edilen takımları şunlardır: 16 adet tas, 16 adet sim (gümüş) teber, 28 ğadare, 28 adet sim kuşak, 14 adet sim sağîrî hışt ve 2 adet altın hışttır. Tamir ve tecdid için 6750 kuruş masraf yapılmıştır. Bu masrafın 1033 kuruş 14 pasesi sim, 1381 kuruş 13 pasesi altın, 640 kuruş 10 pasesi bakır (tas vs. için), 80 kuruşu atlas, kirpas gibi masraflara ayrılmıştır. Sim masrafı 12 ğadare, 16 kuşak, 16 teber ve 14 hışt için, altın masrafı ise 28 kuşak, 28 ğadare, 16 teber, 14 hışt ve 16 tas için yapıldığına göre peyklerin üzerinde bulunan aksesuarlarda altın ve gümüşün aksesuarlarda ortak kullanıldığını söyleyebiliriz. Bu aksesuarlardan tas dediğimiz başlıkta ise altın ve bakır birlikte kullanılmıştır (5 Ra 1217)⁵¹.

Peykân-ı hassa mensuplarının tabanca ve tasları, Cuma, Ramazan ve Kurban bayramları gibi bazı önemli zamanlarda⁵² çeşitli sorguçlarla süslenerek daha göz alıcı bir şekilde hazırlanmıştır. Sorguçlar çabuk yıprandığı için bir yıl tecdid bir yıl tamir edilmiştir⁵³. Bununla beraber bunun istisnaları da olmuştur. Nitekim sorguçlar 1184 yılına gelinceye kadar her yıl tamir olunduğu halde, sefer zamanları yaklaşık 1185 ve 1186 senelerinde olduğu gibi tamiri terk edilerek⁵⁴ 1187 yılında tamir, 1188 yılında tecdid, 1189, 1190, 1191 yıllarında tamir, 1192, 1193 ve 1194 yıllarında ise tecdid ve tamir edilmiştir (26 S 1194)⁵⁵.

Sorguçlar genelde Ramazan aylarında tamir edilmektedir. Bu amaçla peyk-başı tarafından müfredat defteri hazırlanarak gerekli işlemler yürütülmektedir (23 Ş 1199)⁵⁶. Sorguçlarla ilgili masraflar da İstanbul Duhan Gümrüğü malından karşılanmaktadır⁵⁷.

Sorguç tamir ve yenilenmesinde dikkat çeken bir diğer nokta peyk sayısının fazla olduğu dönemlerde bile tamir ve tecdidin 17 adet tas ve 12 adet tabanca sorgucu ile sınırlı tutulmasıdır.

12 adet tabanca sorgucunun tamiri için 2400 adet siyah, 108 adet beyaz sorguç gerekmektedir. 12 adet tabancanın her birine ortalama 200 adet siyah sorguç kullanılmaktadır. Bu sorguçların genelde 884 adedi sağlam olduğu için tamir geriye kalan 1624 adet sorguç üzerinde yapılmaktadır. 1624 adet sorgucun her biri için 30 akçe masraf yapılmaktadır. 12 adet tabancanın her biri için sorguç ustasına 240 akçe para verilmektedir. Yapılan diğer masraflarla beraber 12 adet tabancanın sorguç masrafları toplam 54.000 akçeye karşılık gelmektedir⁵⁸. Tabancalar için kullanılan siyah ve beyaz sorguçlar "balıçın" (balıkçıl) tüyünden yapılmaktadır (9 N 1175- 8 L 1180)⁵⁹.

Tas denen kasklar için 14 adet siyah, 2 adet beyaz sorguç kullanılmaktadır. Serpeykan için ise 1 adet rengi belirtilmeyen sorguç kullanılmıştır⁶⁰. Ancak 15 L 1194 tarihli vesikada sorguçlar siyah, beyaz ve balıçcın (balıkçıl) olarak kategorize edilirken serpeykânın tas sorgucunun da beyaz olarak kategorize edildiği görülmektedir⁶¹. Buna göre peykler içerisinde sadece peykbaşı, kethüda ve başeski kasklarında beyaz sorguç kullanılmaktadır, diyebiliriz. Başeski ve kethüdanın kullandığı 2 adet beyaz sorgucun her birine 3600'er akçe, peykbaşıya mahsus 1 adet sorguç için 1200 akçe, 14 adet Peykân-ı hassa mensubunun kullandığı sorgucun her birine ise 1400 akçe masraf yapılmıştır. Tasların ağızlarına atlas (600 akçe) ve 16 adet tasın tamiri vs. için verilen usta parası vs.yi de dikkate alırsak kask için toplam 32.440 akçe⁶² masraf yapılmıştır.

Kaskta kullanılan sorguçlara dikkat edilirse peykbaşının kullandığı sorguçların hem sıradan neferlerin hem de başeski ve kethüdanın kullandığı sorguçlardan daha az masraflı olduğu görülecektir. Bunun nedeni sorguçların ucuzluğundan değil, peykbaşının sorguçlarının daha az yıpranmış olmasından kaynaklanmış olmalıdır (19 N1196)⁶³.

Görüldüğü gibi Osmanlı Devleti, devletin büyüklüğünü halka adeta sergilemek için peyklerini altın, gümüş ve sırmalardan meydana gelen aksesuarlar ile atlas ve kirpas kumaşlarla donatmıştır.

17 adet tas sorgucu için yapılan tamir masrafları incelendiğinde 1140 yılında 278,5 kuruş (8,5 kuruşu devlet lehine indirim yapılmış), 1159 yılında 440 kuruş (20 kuruşu devlet lehine indirim yapılmış), 1181 yılında ise 478 kuruş (48 kuruşu devlet lehine indirim yapılmış) masraf yapılmıştır. Tas sorguçlarından 14'ü 25'şer akçeden, 3'ü ise 30'ar akçeden tamir görmüştür. Belgede 3 tas sorgucu ayrı tasnif edildiğine göre muhtemelen bunlar peyklerin üst düzeylerine ait sorguçlardır. Tasların ağızlarına ise 2,5 akçeden 2 hasa atlas harcanmıştır (22 Ş 1181)⁶⁴. Harcanan atlas parası 23 L 1194'te de toplam 5 akçeye tekabül etmektedir⁶⁵. Tasların ağızlarına harcanan atlas miktarı değişmemekle beraber fiyatları ileriki tarihlerde olağanüstü artış kaydetmiştir. Nitekim 23 Ş 1199'da ve 4 B 1221'de⁶⁶ toplam 600 akçeye yükselmiştir⁶⁷.

Tasların ağızlarına atlas dışında 1 top da kırmızı "botuk bezi" (480 akçe) kullanılmıştır (4 B 1221)⁶⁸.

Resim 1: Peyklerin İmaji⁶⁹

3. Peykân-ı Hassa Ocağına Alınan Kıyafet ve Aksesuar Fiyatlarında Yapılan İndirimler

Ocak için yapılan muhtelif alımları takip etme görevi peykbaşığıya ait olup peykbaşının yapmış olduğu masrafların bir kısmı “mîrî tenzili” adı altında devlet lehine azalmıştır. Miri kesintileri hem 18. yüzyılda hem de 19. yüzyılda genelde aynı oranda seyretmiştir. Bakınız Tablo 5, 6, 7, 8.

Tablo 5: Bahariye Elbise Alımlarında Yapılan İndirimler

Alımın Türü	Masraf (kuruş)	Miri İçin Yapılan İndirim(kuruş)	Ödenmesi İstenen Masraf(kuruş)	Miri İçin yapılan İndirim (%)	Tarih
Bahariye Elbise	1285	85	1200	0,07	26 S 1172 ⁷⁰
Bahariye Elbise	1286	136	1150	0,11	20 L 1183 ⁷¹
Bahariye Elbise	1286	136	1150	0,11	2 M 1184 ⁷²
Bahariye Elbise	1286	136	1150	0,11	3 Ra 1185 ⁷³
Bahariye Elbise	1286	136	1150	0,11	10 S 1186 ⁷⁴
Bahariye Elbise	1286	156	1130	0,12	23 M 188 ⁷⁵
Bahariye Elbise	1425,5	125,5	1300	0,09	12 B 204 ⁷⁶
Bahariye elbise	2739,5	39,5	2700	0,01	1219 ⁷⁷
Bahariye elbise	2739,5	39,5	2700	0,01	19 Za 1220 ⁷⁸
Bahariye elbise	2739,5	39,5	2700	0,01	6 M 1225 ⁷⁹

Tablo 6: Kışlık Elbise Alımlarında Yapılan İndirimler

Alımın Türü	Masraf (kuruş)	Miri İçin Yapılan İndirim (Kuruş)	Ödenmesi İstenen Masraf (Kuruş)	Miri İçin yapılan İndirim (%)	Tarih
Kışlık Elbise	1827	330	1497	0,18	7 L 1182 ⁸⁰
Kışlık Elbise	1940	300	1640	0,15	13 S 1191 ⁸¹
Kışlık Elbise	1940,5	240,5	1700	0,12	11 L 1195 ⁸²
Kışlık Elbise	1940,5	220,5	1720	0,11	29 Z 1200 ⁸³
Kışlık Elbise	3262,5	162,5	3100	0,05	21 Ra 1216 ⁸⁴
Kışlık Elbise	2739,5	39,5	2700	0,01	1219 ⁸⁵
Kışlık Elbise	4119	19	4100	0,005	12 C 1225 ⁸⁶

Tablo 7: Bayramlık Elbise Alımlarında Yapılan İndirimler

Alımın Türü	Masraf (kuruş)	Miri İçin Yapılan İndirim (Kuruş)	Ödenmesi İstenen Masraf (Kuruş)	Miri İçin yapılan İndirim (%)	Tarih
Bayramlık Elbise	2541	141	2400	0,06	6 N 1175 ⁸⁷
Bayramlık Elbise	2531,5	131,5	2400	0,05	26 S 1181 ⁸⁸
Bayramlık Elbise	2636,5	136,5	2500	0,05	3 Z 1208 ⁸⁹

Tablo 8: Sorguç Alımlarında Yapılan İndirimler

Alımın Türü	Masraf (kuruş)	Miri İçin Yapılan İndirim (Kuruş)	Ödenmesi İstenen Masraf (Kuruş)	Miri İçin yapılan İndirim (%)	Tarih
Tabanca ve tas sorguçlarının tamiri	720	35	685	0,05	17 N 1190 ⁹⁰
Tabanca ve tas sorguçlarının tamiri	720	20	700	0,03	1193 ⁹¹
Tabanca ve tas sorguçlarının tamiri	720	20	700	0,03	19 N1196 ⁹²
Tabanca ve tas sorguçlarının tamiri	720	20	700	0,03	23 Ş 1199 ⁹³
Tabanca ve tas Sorguçlarının tamiri			1655		4 B 1221 ⁹⁴
Tabanca ve tas sorguçlarının tecdidı	1251	51	1200	0,04	23 L 1194 ⁹⁵
Tabanca ve tas sorguçlarının tecdidı	1251	51	1200	0,04	1194 ⁹⁶
Teber, kuşak, hişt vs. takımların tamir ve tecdidı	7581	831	6750	0,11	5 Ra 1217 ⁹⁷
Sadece tabanca sorguçları tamiri (12 adet)	448	28	420	0,06	9 N 1175 ⁹⁸
Sadece tabanca sorguçları tamiri (12 adet)	448	28	420	0,06	8 L 1180 ⁹⁹

C. Peykân-ı Hassa Mensuplarının Maaş ve Terfileri

Peykân-ı Hassa Ocağı içerisinde yapılan görevler gedik (benefice) sistemi çerçevesinde yapılmaktadır. Emeklilik, ölüm¹⁰⁰, yaşlılık¹⁰¹ veya terfiler dolayısıyla görevinden ayrılan kişilerin gediği ocak mensupları arasında kurallara uygun bir şekilde dağıtılmaktadır. Böyle bir durumda peykbaşı tarafından bir i'lam (bilgilendirme yazısı) hazırlanmakta ve Babüssaade Ağası tarafından durum arz edilerek gerekli tayin veya terfiler yapılmaktadır¹⁰². Boşalan bazı müjdeciliklere tayin için sadece serpeykân-ı hassa değil, müjdec-i evvelin de (birinci müjdeci/müjdecibaşı) zaman zaman Babüssaade Ağası'na arzlar yaptığı görülmektedir¹⁰³.

Boşalan gediklere alt düzeyde bulunan görevliler kıdemlerine göre getirilmektedir. Bununla beraber gediklere tayin farklı şekillerde de olabilmektedir. Nitekim müjdecibaşılık gediği boşaldığı zaman bu göreve direkt olarak müjdecî şakirdi¹⁰⁴ veya kethüda¹⁰⁵ olan kişi sahip olabilmiş, başeski serodalğa, seroda olan kişi serbölük¹⁰⁶ veya müjdecî-i sanilik (ikinci müjdecilik)¹⁰⁷ gediğine yine serbölük olan kişi de kethüdalık gediğine direkt olarak geçebilmiştir¹⁰⁸. Vefat nedeniyle boşalan bazı gediklerde ölen kişinin gediği ocak mensupları arasında kurallara uygun olarak paylaştırılmıştır (10 L 1233)¹⁰⁹.

Müjdecilik için yapılan atamalarda müjdecibaşların görüşleri önemli görülmektedir. Ancak müjdecibaşının da her zaman isabetli bir öngörü de bulunmadığı anlaşılmaktadır. Mesela Ankara, Bolu, Kırşehir ve tevabii (civar) kazalara gelen hacıların haberlerini getirmek için müjdecî olarak atanan Abdullah veled-i Hüseyin birkaç ay sonra ihtiyarlığı nedeniyle “rukûb ve nuzûka” (inip kalkmaya) bile kudreti olmadığı gerekçe gösterilerek yerine Seyyid Mehmet veled-i Hacı İbrahim atanmıştır (Şaban 1211-Zilhicce 1211)¹¹⁰.

Müjdecî vefat ettiği zaman aldığı aylığın yarısı ailesine kalmaktadır (20 M 1264)¹¹¹.

Gedikten ayrılma bazen kişinin bir başkası lehine kendi isteği ile çekilmesi ile de söz konusu olabilmektedir (13 S 1172 /4 Ca 1218)¹¹².

Mülazım-ı evvel olan kişi kethüda¹¹³, müjdecî-i sani¹¹⁴, başeski¹¹⁵ gibi muhtelif görevlerde de bulunabilmektedir.

1088’li yıllarda peykler dışında ayrı bir merasim bölümü olan şatırların da Peykân-ı Hassa Ocağı mensupları içerisinde sayıldıkları görülmektedir. Nitekim Şatır Ahmet Yusuf’un gediği ile ilgili dağılım anlatılırken “şatır” Peykân-ı hassa mensupları arasında ifade edilmiştir. Şatır Ahmet Yusuf başka bir dirliğe geçtiği için gediği, şatır İbrahim Halil, Serbölük Medan Abdullah, seroda Mustafa Kuru, Hasan Halil ve peykân çavuşu Süleyman Abdullah arasında paylaştırılmıştır (27 Ra 1088)¹¹⁶.

Gediği boşalan bir kişinin gediğinin ocak mensupları arasında nasıl dağıtıldığına ilişkin şu örneği verebiliriz: Peykân-ı hassa mütekaidlerinden (emekli) Ahmet isimli mülazım sermüjde vefat edince 42 akçe yevmiyesi ocakta bulunan diğer mütekaidler arasında Tablo 9’da gösterildiği üzere bölüştürülmüştür (25 Ca 1216)¹¹⁷.

Tablo 9: Gedik Taksimi (25 Ca 1216)¹¹⁸

Peykân-ı Hassa Mensuplarının Adı	Görevi	Yevmiyesi (Akçe)	Zam Miktarı (Akçe)	Toplam Aldığı Yevmiye
Mehmet Tabbah	Kayseri Serpeykân-ı Hassa	18	1	19
Ahmet veled-i Hacı Hasan	Kethüda	6	1	7
Hasan veled-i Mehmet	Sinob(p) Serbölük	36,5	1	38
Osman Abdullah	Seroda Mülazım-ı Evvel	28	1	29
Ali veled-i Mehmet		5	1	6
Mehmet Mehmet	Başeski	29	1	30
Hasan veled-i Hasan		34	1	35
Mustafa veled-i Ahmet		21	1	22
Osman veled-i Hüseyin		23	1	24
Mustafa veled-i Mehmet		36	1	37
Mehmet Sadık veled-i Hasan		12	1	13
Yahya veled-i Abdullah	Mülazım	45	1	46
Mehmet veled-i Mustafa Tabbah		29	1	30
Seyyid Ömer veled-i Ahmet	Tabbah Mülazım-ı Evvel	12	2	14
Osman veled-i Ali	Sinob (p)	32	1	33
Ömer veled-i Osman	Mülazım	17	1	18
Ahmet veled-i Hasan Tabbah		7	2	9
Mehmet Emin veled-i Ali	Köprü (Yer Adı)	79	1	80
Seyyid Osman veled-i Ahmet	Boyabad	20	1	21
Abdullah veled-i Hüseyin		6	1	7
Mustafa veled-i Ahmet		11	1	12
Halil Hasan		10	1	11
Ahmet Hacı Mehmet		3	1	4
Hüseyin-Ahmet	Mülazım-ı Evvel	3	1	4
İsmail Mustafa		3	1	4
Ahmet Ali Tabbah		7	2	9
Mehmet Musa		14	1	15
Mustafa Abdullah		3	1	4
Hasan veled-i Mehmet		4	6	10
Hasan Abdullah	Mülazım-ı Evvel	36	4	40
Hacı Mustafa veled-i Mehmet	Kastamonu	24	1	25
Toplam		613,5	42	656

D.Peykân-ı Hassa Mensuplarının Hac Görevi: Müjdecilik

Hacı kafilesi ile sürrenin (Hac vesilesiyle Mekke-Medine'ye gönderilen heyetler) Hicaz'a gidiş-dönüşünün güvenli bir şekilde gerçekleştirildiğini padişaha bildirmekle görevli Peykân-ı hassa görevlisi müjdeciler olarak adlandırılmaktadır. Hac yapmanın zorluklarından dolayı bu kişilerin getirdiği haberler genellikle sevindirici olduğu için bu haberi getirene müjdeciler denmiştir. Bu çerçevede peykler içerisinde kıdemli olan bazı kişiler, her yıl birinci ve ikinci müjdeciler adıyla hac yolculuğunda görevlendirilmiştir. Padişahın Şam Valisi'ne gönderdiği fermanla Suriye'ye giden müjdecilerden birisi Şam'da kalıp hacıların hac yapıp dönmesini beklemiş, diğeri ise müjdecibaşı adıyla hacıların beraber hacca gidip hac yaparak¹¹⁹ Mekke Emiri'nin hacın esenlik içinde bittiğini bildiren mektubuyla Şam'a dönmüştür. Daha sonra müjdeciler Şam Valisi'nin de mektubunu alarak hac kafilesinden önce, hacın güvenli bir şekilde yapıldığını müjdelemek amacıyla İstanbul'da doğru hareket etmişlerdir (Atalar, 1999: 182-183).

Müjdecilerden sadece hacıların gidiş-dönüşü ile ilgili bilgiler alınmamıştır. Devlet Şam valiliğine atama yapacağı zaman görevden azledilen valinin görevi bırakıp bırakmadığı konularında da müjdecilerden aldığı bilgi doğrultusunda hareket etmiştir¹²⁰.

Hac yolculuğunda 6 müjdeciler görev yapmaktadır. Bunlardan 3'ü birinci müjdeciler, 3'ü ise ikinci müjdeciler olarak adlandırılmaktadır (22 Ra 1190)¹²¹.

Osmanlı Devleti içerisinde bulunan bütün müjdecilikler Peykân-ı Hassa Ocağına özgü olup müjdeciler olarak görevlendirilen kişiler, müjdeciler-i evvelin inhası (tayin yazısı) ve Babüssaade Ağası'nın arzıyla Peykân-ı Hümayûn'a nişan-ı hümayûn verilmesi suretiyle atanmaktadır (8 N 1210)¹²² (...ber vech-i maişet tevcih ve nişan-ı hümayûn..). Müjdecilik kapsamında tutulan bütün kazaların müfredatı (içeriği), hangi kazaların hangi sancaklara dahil olduğu vs. mevkûfât ve divan-ı hümayûn kâlemlerinde belirlenmektedir (5 R 1211)¹²³. Müjdecilerden birisi diğerinin başkanı durumundadır. Başkan olan kişiye sermüjdeciler (müjdecibaşı) veya müjdeciler-i evvel denmektedir¹²⁴.

Müjdecibaşı tayin edilecek kişinin önceden devlete önemli görevlerde hizmetler yapmış olması, yapılan tayinlerde önemli bir kriter olarak görülmektedir. Bu çerçevede kişinin yeniçerilerin en kıdemlisi olması, enderun orijinli olması, zülüflü teberdârân-ı hassa görevlilerinden (hademe, kethüda vs.) olması gibi unsurlar müjdecibaşı tayininde etkili olmuş gözükmektedir¹²⁵.

1. Müjdecilerin Mevrit Törenlerindeki Roller

Müjdeciler Hicaz tarafına kendilerine bir emri alı verilerek gönderilmiştir. Bu emri alının üst tarafında padişahın yazısı (mübarek hattı hümayunu) bulunmaktadır¹²⁶. Müjdeciler-i evvel ve saniler, İstanbul'a gelirken Mekke Emiri'nin Osmanlı ha-

nına gönderdiği duanâme ve kâimesini¹²⁷, ayrıca Şam Valisi'nin hacıların selamete Şam'a ulaştıklarını gösteren kâimesi (buyruk) ve Şam Kadısı'nın bir kıta ilâmını (bilgi notu) getirmişlerdir. Belirtilen nâmeler her yıl, Sultan Ahmet Camisi'nde "mevlid-i şerif" töreni yapıldığı gün, padişahın huzurunda okunup daha sonra divan-ı hümayûnda bir büroda muhafaza altına alınmıştır¹²⁸. Mekke Emiri müjdecibaşı aracılığıyla İstanbul'a hediye hurma da göndermiştir. Bu hurmalar mevlid-i şerif okunduğu gün valide sultan, şehzadeler vs. kişilere takdim edilmiş, 4 kutu hurma da Babıali'ye gönderilerek orada bulunanlara ikram edilmiştir¹²⁹.

Müjdecibaşının getirdiği, Mekke Emiri ve Şam Valisi'ne ait mektupların, her yıl Hz. Peygamber'in doğumu nedeniyle yapılan Mevrit törenine getirilmesi gereklidir. Bu evraklar gelmeden törenin başlatılmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim müjdecibaşı bir nedenle karantinaya¹³⁰ alınıp da gelişi uzadığı zamanlar da bile gerekirse bu mektupların vapurla İzmir'e oradan da İstanbul'a gönderilmesi konusunda acele edilmesi hususunda telgraflar gönderilmiştir (9 Ra 1276)¹³¹.

2. Müjdecilerin Mevrit Törenleri ve Hac Vesilesiyle Taltifi: Hil'at ve Bahşişler

Mevrit törenlerinde peykân-ı hassa mensuplarına Halep Cizyesi Mevkûfu akçesinden ihsanlarda (bahşiş) bulunmaktadır. Bu amaçla Peykân-ı hassadan padişaha bir arzuhal yazılarak yapılacak ihsan konusunda talepte bulunmaktadır. Yazılan arzuhalde Peykân-ı hassa mensupları "ber mütâd-ı kadîm ihsân-ı hümayûnları i'tasıyla (kendilerinin) mesrûr buyrulması (sevindirilmesi)" taleplerini dile getirmişlerdir¹³². Verilen bahşişin miktarı "1500 kuruş" tur¹³³.

Birinci ve ikinci müjdecilere her yıl Miri Hazine'den (devlet hazinesi) 6 adet hilat (hil'at/kaftan) parası verilmektedir. Hilatlerin paraları Ruznamçe-i evvel kaleminden (bürosundan) derkenar olunup ödenmesi için sermüjde, müjdec-i evvel, müjdec-i sani tarafından ortak bir şekilde talepte bulunmaktadır (19 Ra 1177)¹³⁴.

Hac yolcuğu sırasında 6 müjdecî görev yapmaktadır. Bunlardan 3'ü birinci müjdecî, 3'ü ikinci müjdecîdir (22 Ra 1190)¹³⁵. Hilat talebi için verilen arzuhali birinci müjdecilerden birisi diğer birinci müjdeciler adına, ikinci müjdecilerden birisi de diğer ikinci müjdeciler adına ortak olarak vermektedir¹³⁶. 22 Ra 1190'da arzuhali veren birinci müjdecî olarak Hacı Ali, ikinci müjdecî olarak Hacı Mehmet¹³⁷, 16 R 1212'de ise birinci müjdecî olarak Hacı Mehmet Emin Ağa'nın adı¹³⁸ geçmektedir.

Hilat olarak verilen elbiselerden üçü "hil'ât-i a'lâ-i cedîd", üçü ise "hil'ât-ı hass-ı cedîd" olarak tanımlanmaktadır (22 Ra 1190)¹³⁹. Bu elbiseler her yıl müjdecilere mevrit törenlerinde giydirilmektedir (22 Ra 1190)¹⁴⁰.

Müjdecî-i evvel ve sanilere her yıl Birun Hazinesi'nde bulunan üç "cedid elbise hilat kuşaklık" ve üç "cedîd alâ elbise hilat" giydirilmekte ve bunların masrafları devlet tarafından karşılanmaktadır. Bu elbiselerden hilat kuşaklık 28 kuruştan toplam 84 kuruş, ala hilat elbise ise 19 kuruştan toplam 57 kuruş (genel toplam 141 kuruş) tekabül etmektedir (19 Ra 1177)¹⁴¹. Hilat parası 22 Ra 1190¹⁴² ve 15 Ra 1193'te¹⁴³ her bir birinci müjdecî için 18 kuruş, her bir ikinci müjdecî için 12 kuruş olmak üzere toplam 90 kuruştur. Görüldüğü gibi müjdecilere verilen hilat parası sonraki yıllarda 141 kuruştan 90 kuruşa düşmüştür.

Müjdecilere her yıl hacıların selamete İstanbul'a gelmesi nedeniyle de bahşîş verilmektedir. İstanbul Gümrüğü'nden (İstanbul Mukataası Malı) karşılanan bu para, birinci müjdecîye 10 akçe, ikinci müjdecîye ise 5 akçe olarak verilmiştir¹⁴⁴.

Hacıların Şam'a ulaştıklarını bildiren Şam Valisi'nin başçukadarı (başçuhadar) ve ikinci çukadarına da İstanbul Gümrüğü'nden bahşîşler verilmektedir. Bahşîş başçukadar (çukadar-ı evvel-birinci çukadar) için 20 akçe, ikincisi için ise 10 akçe olarak tespit edilmiştir¹⁴⁵.

Hacılar Mekke'den dönerken konakladıkları her menzil için müjdeciler tarafından padişaha haber getirilmektedir. Bu haberleri getiren kişiler de "çukadar" (çuhadar) olarak anılmaktadır. Bu haberleri getiren kişilere padişah tarafından her yıl bahşîş verilmektedir. Bu bahşîşler haber getiren birinci çukadar için 20 akçe, ikinci çukadar için ise 10 akçedir. Ancak ikinci çukadar için verilen 10 akçenin de 20 akçeye çıkarılması için talepte bulunulmuştur. Bu çukadarlara verilen bahşîşlerde İstanbul Tütün Gümrüğü Mukataası'ndan karşılanmaktadır. Çukadarlara bahşîş verilmesi hususunu da birinci ve ikinci müjdeciler sultana dilekçe yazarak dile getirmektedirler (22 Safer 1176)¹⁴⁶.

3. Müjdecilerin Hac Yolculuğu Sırasında Takip Ettikleri Güzergahlar ve Harcırahları

Osmanlı döneminde hac yolculuğu kara ve deniz yolu olmak üzere iki şekilde gerçekleştirilmiştir. Rumeli ve Anadolu'dan gelen hacı adayları devlet tarafından organize edilen iki büyük kervana dahil olarak hac yapmışlardır. Yolculuk gidiş-dönüş olarak ortalama 8-9 ay kadar sürmektedir. Yolculuk süresinin uzun oluşu ve hacca giden kişilerin güvenli bir şekilde gidiş geliş yapabilmesi için belli yol güzergahları ve bu yollar üzerinde hacıların konaklama yapabilecekleri menziller kurulmuştur. Güzergah olarak çoğunlukla İstanbul-Şam (Damascus)-Mekke hac yolu kullanılırken az da olsa İstanbul-Kahire-Mekke yolu tercih edilmiştir. İstanbul-Kahire-Mekke hattında deniz yolu önem kazanırken İstanbul-Şam-Mekke karayolu uzun olmakla birlikte elverişli bir güzergahtır. Üsküdar'dan başlayıp Anadolu'nun sağ kol güzergahını takip ederek Şam'a ve buradan da Medine ve Mekke'ye ulaşan güzergah üze-

rinde bulunan belli başlı menziller şunlardır: Üsküdar, Eskişehir, Ereğli, Adana, Antakya, Hama, Tabutkurusu, Bedr-i Huneyn, Güzelceburke, Konya, Ayn-ı Zerkâ ve Ma'an, Bi'r-Ali, Müzeyrib ve Şam. Bu menzillerde toplam 62 günlük bir konaklama yapılmaktadır (Sak- Çetin, 2005: 199-200, 216, 259).

Sürre-i hümayûn deniz yoluyla gönderildiğinde hareket Receb-i şerif'in 12. günü yapılmaktadır. Ancak hacıların, Şam'a vaktinden evvel gelerek sefil olduğu tespit edilince sürre-i hümayûnun Şaban'ın 14. günü yani Berat Gecesi müjdecibaşılıkla beraber hareket etmesi kararlaştırılmıştır¹⁴⁷. Bu amaçla gemilere binecek kişiler için Moskov (Rus) ve Nemçe (Avusturyalı) tüccarından ve Akdeniz kayıklarından gemiler tedarik edilmesi, gümrükçü ve reisler kethüdası vs. kişilere emirler gönderilerek gelecek kişilerin kumanyalarının hazırlanması konusunda özen gösterilmesi istenmiştir¹⁴⁸.

Bir sancakta bulunan bütün kazaların müjdecibaşılığı tek bir kişi tarafından idare edilmekle beraber bir müjdecibaşı birden fazla sancağın müjdecibaşılığını tek başına veya ortaklaşa birden fazla kişi ile de yürütebilmektedir. Nitekim Hacı İbrahim, Aydın, Saruhan, Menteşe, Kütahya, Teke, Karahisar-ı Sahib sancaklarıyla Hüdavendigâr Sancağı kazalarından Bursa, Tarhala, Soma, Bergama, İlice-i Bergama ve Nevahi-i Bergama kaza ve köylerinin müjdecibaşılığı görevini yapmaktadır. Bunlardan Ma'nisa (Manisa), Menteşe, İzmir, Gördes, Akhisar, Alaşehir, Karahisar-ı Sahib, Simav, Balıkesirî (Balıkesir), Kütahya, Menemen, Güzelhisar, Biga, Sandıklı kasaba ve köyleri ile 'Uşak kazaları müjdeciliğinin yarısı, müjdecibaşı İsmail veled-i Hacı Ali tarafından, diğer yarısı ise müjdecibaşı Hacı İbrahim tarafından ayrı ayrı beratlarla ortaklaşa yerine getirilmiştir (S R 1211)¹⁴⁹.

Hüdavendigâr Sancağı müjdecibaşılığına dahil 5, Menteşe Sancağı müjdecibaşılığına dahil 33, Karahisar-ı Sahib Sancağı müjdecibaşılığına dahil 15, Teke Sancağı müjdecibaşılığına dahil 8, Aydın sancağı müjdecibaşılığına dahil 18, Saruhan Sancağı müjdecibaşılığına dahil 16 ve Kütahya Sancağı müjdecibaşılığına dahil 26 kaza bulunmaktadır (S R 1211)¹⁵⁰.

Hangi müjdeciliklerin hangi sancak dahilinde olduğu ile ilgili detaylar mevkûfât ve divan-ı hümayun kalemlerinde hazırlanmaktadır (S R 1211)¹⁵¹.

Görüldüğü gibi müjdecilik tahsis edilen yerler kendi içerisinde muhtelif şekillerde kategorize edilmiştir. Buna göre Bursa (Hüdavendigâr Sancağı) müjdeciliği müjdec-i evvel olanlara¹⁵², Halep ve Şam müjdeciliği sadece Peykân-ı hassa ocağı emekdarlarına özgü bila-tayin (tayin yapılmadan) yerine getirilen müjdecilikler olarak tespit edilmiştir¹⁵³.

3.1. Amasya ve Mülhakatı Müjdeciliği

Amasya ve mülhakatına dahil müjdecilikler Nevşehir, Ürgüb(p), Karahisar, İncesu, Kayseriye (Kayseri), Bozok, Zile, Çorum, İskilib(p), Osmancık, Merzifon, Köprü, Çayıralan, Samsun, Bafra, Sinob(p), Boyabad kazalarını içermektedir. Bu kazaların müjdeciliğini Hacı Abdülkadir bin Hacı Hüseyin yapar iken ölünce yerine öz oğlu Seyyid Mehmet Sadık atanmıştır (1211)¹⁵⁴.

3.2. Bursa (Hüdavendigâr) Müjdeciliği

Bursa Sancağı müjdeciliği müjdec-i evvel olanlara özgü bir müjdeciliktir. Hüdavendigâr Sancağı Müjdecibaşılığına dahil belli başlı yerler Bursa, Tarhala mea Soma kazası, İlice-i Bergama, Bergama (Belğama) ve Nevâhi-i Bergama'dır (5 R 1211)¹⁵⁵. Bergama ve tevabii müjdeciliği 8 N 1210'da¹⁵⁶ Bursa Müjdecibaşılığı'na ilhak edilmiş, 28 C 1210¹⁵⁷ da da Hasan adlı kişi müjdecibaşı olarak tayin edilmiştir. Hacı Hasan vefat edince yerine Hacı Mehmet Emin Ağa müjdec-i evvel olarak tayin edilmiştir (17 B 1212)¹⁵⁸.

3.3. Halep ve Şam Müjdeciliği

Halep ve Şam müjdeciliği sınırları içerisinde Üsküdar'dan Şam'a varıncaya kadar yol üzerinde bulunan İznikmid (İzmit), Geyve, Bilecik, Konya, Karaman, Adana, Sayda ve Trablus gibi kazalar bulunmaktadır. Buraların müjdeciliği Müjdec-i evvel Hacı Salih'e tevcih edilmiştir¹⁵⁹.

3.4. Müjdecilere Verilen Harcırahlar

Müjdec-i evvel ve sani olanlara her yıl Haremeyn-i Şerifeyn Hazinesi'nden 6250 kuruş, Babüssaade Ağası nezaretinde olan Haremeyn-i Muhteremeyn Evkafı'ndan 1500 kuruş¹⁶⁰ olmak üzere toplam 7750 kuruş harcırah verilmektedir. Müjdecilerin asıl görevleri hacıların mektup torbalarını getirip götürmek olduğu halde masraflarını çıkarmak için ücret karşılığında hacıların yüklerini de taşımaya mecbur kalmışlardır. Bu çerçevede müjdecilerin mektup torbaları artmış, buna bağlı olarak da menzilhanelerde daha fazla menzil bargirine (beygir) ihtiyaç duyulmuştur. Bu nedenle müjdecilerin harcırahlarına Hazine-i Amire'den 2250 kuruş daha eklenerek toplam harcırahları 10.000 kuruşa çıkarılmıştır (4 Ş 1211)¹⁶¹.

Harcırah talebiyle ilgili dilekçeyi diğer arkadaşları adına müjdec-i evvel vermektedir. Harcırah dilekçesi verebilmek için müjdecilerin "bir yolu (yoldan) geldiği(nin) mukayyed" olması gerekmektedir¹⁶².

Görev sırasında vefat eden müjdecilerin harcırah ve aldıkları diğer bahşişler mirasçılarına kalmaktadır. Böylelikle geride kalan dul eş ve yetim çocukların geçimleri de sağlanmış olmaktadır. Bu tür durumlarda dilekçeler Der-saadet'te müjdecilere mahsus teşrifat odasına verilmekte ve değerlendirmeye alınmaktadır. Dilekçe Meclis-i Vala'da görüşüldükten sonra alınan karar padişahın onayına sunulmaktadır (24 R 1266)¹⁶³.

4. Müjdecilerin Yolculuk Sırasında Karşılaştıkları Sorunlar

Müjdecilerin görevlerine zaman zaman kötü niyetli bazı kişiler tarafından müdahale edilmiştir. Bu durumda müjdecî yaşadığı sorunu müjdecibaşıya bildirir, müjdecibaşı da sorunla ilgili gerekli araştırmayı yaptıktan sonra bir üst düzey görevli olan Babüssaade Ağası'na durumu bildirerek olayın aydınlatılmasını sağlamıştır¹⁶⁴. Müjdecilere kimsenin müdahale etmemesi ve¹⁶⁵ müjdecilerin hacıların Şam'a güvenle kavuştuğunu belirten yazıyı zamanında İstanbul'a götürmesi için yolculukları esnasında "bir dakika (bile) oyalanmalarına izin verilmemesi ve kendilerine menzil bargirlerinin verilmesi konusunda özen gösterilmesi için bölgelerde görev yapan kadı ve naipilere zaman zaman fermanlar gönderilmiştir¹⁶⁶. Bununla beraber yollarda "nişancılık ve tanecilik" gibi nedenler ileri sürülerek müjdecilerin görevlerine muhtelif müdahaleler olmuştur. Nitekim Aydın, Saruhan, Mentеше, Kütahya, Teke, Karahisar-ı Sahib sancaklarıyla Hüdavendigâr Sancağı kazalarından Bursa, Tarhala, Soma, Bergama, İlice-i Bergama ve Nevahi-i Bergama kaza ve köylerinin müjdecibaşılığı, Hacı İbrahim adlı kişinin uhdesinde iken İzmir, Manisa ve Kırkağaç bölgelerinde Bursa, Tarhala mea Soma, Bergama, İlice-i Bergama ve nevahi-i Bergama kazalarının Hacı İbrahim'in uhdesi dahilinde bulunan müjdeciliklerden olmadığı dile getirilerek müdahaleler yapılmıştır¹⁶⁷. Sürre-i hümayûnun geçtiği bölgelerden, ihtiyaç duyulan malzemelerin makul fiyatlardan alınması konusunda da padişaha arzlar sunulmuştur. Nitekim geçilen bu yollar üzerinde bulunan bazı kişiler hac yolcularının yolcu olmalarından faydalanarak fiyatları yükseltip fazla kazanç sağlama eğilimi içerisine girmişlerdir¹⁶⁸. Müjdecibaşılının görev sırasında hızlı hareket edip oyalanmaması için geçtikleri yollar üzerinde bulunan kasaba ve şehirlerden zaman zaman güvenceler (taahhüt) alınmıştır. Bu konuda devlet özel olarak "tatar-ı âsâfi" (vezirliğe mensup bir haberci) çıkarıp kasaba ve şehirlere emirler göndererek halkın müjdecibaşılını oyalamamasını sağlamıştır. Böylelikle onların İstanbul'a daha hızlı haber getirmesi sağlanmıştır. Mesela 11 Ra 1212'de Tatar-ı Âsâfi Seyyid Ahmet ile gönderilen bir emir gereğince İznik, Lefke, Geyve, Seydigazi (Seyitgazi), Eskişehir, Bolvadin, Iğın, İshaklı kazalarından bu şekilde bir taahhüt alınmıştır¹⁶⁹.

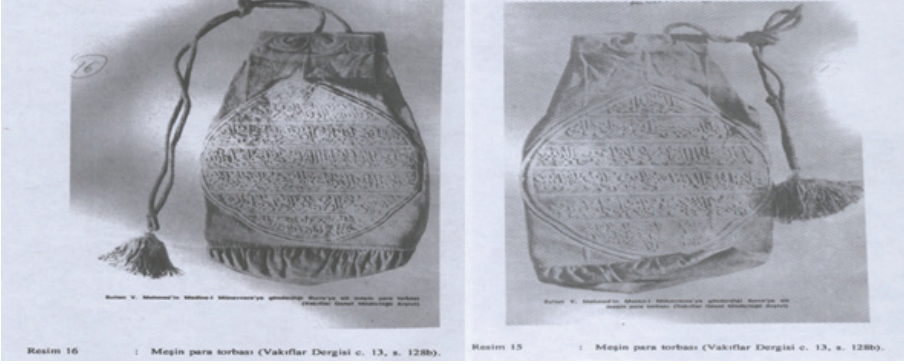
5. Müjdeciler Aracılığıyla Gönderilen Hediyeler

Müjdecibaşılın hem İstanbul'dan kutsal topraklara hem de kutsal topraklardan İstanbul'a muhtelif hediyeler taşımışlardır.

Müjdecibaşılının Üsküdar'dan Şam'a gidinceye kadar 28 çift mektup hurcu taşıdıkları anlaşılmaktadır. Bu yükler için 35 adet bargir kullanılmaktadır. Bu bargirlerin ücretleri devlet tarafından karşılanmaktadır. Ancak müjdecibaşılının dönüşleri esnasında yükleri daha fazla olduğu için 35 bargir yeterli olmamış bu nedenle bedelleri "ref-i menzil" akçesinden karşılanmak koşuluyla 17 adet daha bargir verilmiştir¹⁷⁰.

Her yıl müjdecibaşlar aracılığıyla Mekke’de bulunan muhtelif kişilere ferâş-ı şerife ve zevrak mektupları gibi muhtelif hediyeler gönderilmiştir¹⁷¹. Bu mektuplardan zevrak mektubu Mekke’de zevrak denen testi ile hacılara zemzem suyu dağıtan hademeye, ferâşet mektubu ise Kâbe’nin temizlik işlerini yapan kişiye yaptıkları bu kutsal işten dolayı gönderilen hediye bildiren mektuplardır (Devellioğlu, 1962: 308, 1424). Müjdecibaşı Şaban-ı Şerif’in 15’inde hareket edeceği için Haremeyn-i Muhteremeyn’e mektup vs. gönderecek kişilerin hediyelerini belirtilen bir vakte kadar Evkaf-ı Hümâyûn Hazinesi’ne getirip müjdecibaşıya vermesi hususunda İstanbul, Üsküdar, Galata ve Havass-ı Refia’da ilanlar yapılması için mahalle imamlarına, İstanbul Kadısı’na, zabtiye müşir ve kaymakamına muhtelif emirler gönderilmiştir¹⁷².

Müjdecibaşı’ya Mekke’den dönüşleri sırasında da ferâşet ve zevrak mektupları torbaları verilmektedir. Bu torbalar sahiplerine, Evkaf-ı Hümâyûn Nezareti’nden gelen emir yazısı gereğince, Müdüriyet Hazinesi’nde müdürün gözetimi altında mühürle tasdik altına alınarak elden teslim edilmektedir¹⁷³. Müjdecibaşlar’a teslim edilmek üzere emanet edilen bu hediyelerle ilgili bazı defterler tutulmuştur. Bu defterler müfredat defteri olarak adlandırılmaktadır. Bu defterlerde Mekke-i Mükerreme’de ferâş-ı şerife ve zevrak vekilleri tarafından müjdecibaşına, İstanbul’da bulunan ehl-i ilim, ehl-i örf veya muhtelif vatandaşlara gönderilmek üzere verilen bazı hediyelerin bulunduğu torbalar ile ilgili kayıtlar bulunmaktadır. Bu kayıtlar, torbaların içeriğine ilişkin olmayıp sadece hediye torbalarının kimden kime gönderildiği ile ilgili isimleri içermektedir. Mesela 38 nolu torba için “Babıali’de sakin Delil Merhum Seyyid Haşim Efendi mahdumu Seyyid Abdülhamit Efendi’den Çarşamba (Çarşamba) Pazarı’nda Mehmet Ağa Cami-i Şerifi İmam-ı evveli Hacı Hafız Edhem Efendi’ye”, 601 Nolu torba için “Zemzem sakası Ömer’den Mahmut Paşalı Cami İmamı İbrahim Edhem Efendi’ye İlyaszade’den” vs. şeklinde kayıt tutulmuştur. Kayıtlarda bazen hediyelerin muhtelif kişilere gönderileceğine ilişkin genel ifadeler kullanılmıştır. Müfredat defterinde içeriğe ilişkin herhangi bir bilginin olmamasının nedeni gelen hediye torbalarının müjdecilerin hareket anı sırasında dar bir zamanda getirilerek hurçlara konması nedeniyledir. Belirlenen müfredat defterlerinden birisi bir defada 688 kişiye hediye torbaları gönderildiğini göstermektedir. 688 hediye 58 tanesi son anda getirilen torbalar olduğu için kime gönderildiği ile ilgili isimler deftere “bazı zevat” şeklinde yansımıştır (8 Safer 1293)¹⁷⁴. Bu hediyeler dışında müjdecibaşıya her yıl Şam valisi tarafından mehâri (mekâri) deve (dizginli yularlı deve) vs. verilmiş¹⁷⁵, bu çerçevede müjdecibaşı Şam Valisi’nin çukadarı ile beraber İstanbul’a “bögren bohçası” ve muhtelif hediyeler de getirmiştir. Bu hediyeler ise Enderun-ı hümâyûna gönderilmiştir¹⁷⁶.

Resim 2: Haremeyn'e gönderilen hediyelerin konduğu torbalar¹⁷⁷

Sonuç

Peykân-ı Hassa Ocağı tören ve haberleşme amaçlı kurulmuş bir ocaktır. Ocak mensupları özellikle kamuya açık olarak yapılan törenlerde altın, gümüş, bakır, sırma, dökme ve sorguçlarla bezenmiş kıyafet ve aksesuarlar giyerek törenlerin gösterişini artırmışlardır.

Ocak mensupları için mevsimine göre muhtelif kumaşlardan elbise ve aksesuar imal edilmiştir. Ocak için yapılan bütün masraflar İstanbul Duhan Gümrüğü Mukataası'ndan karşılanmıştır.

Ocak mensuplarının başlarında tas adı verilen kask ile destar-ı bendi olarak isimlendirilen sarık ve kavuk, bedenlerinde ise Musul orijinli don, Bursa orijinli entari ve İngiliz orijinli dolama bulunmaktadır. Ellerinde teber, bellerinde kuşak ve hançer, kask ve tabancalarında ise sorguç bulunmaktadır. Peyklerin her birinin tabancası için 200 adet siyah, 9 adet beyaz sorguç kullanılmıştır. Bu sorguçlar balıkçıl tüyünden yapılmıştır.

Peyklerin tas denen kaskları için ise 14 siyah, 3 beyaz sorguç kullanılmıştır. Kasklarda kullanılan beyaz sorguçları sadece ocak zabıtları kullanabilmıştır. Bütün kaskların ağızlarına atlas kumaş ve kırmızı botuk bezi kullanılarak kaskın peykin boğazına zarar vermesi engellenmiştir.

Peyklerin aksesuar olarak kullandığı 44 kuşak, 40 ğadare, 32 teber, 16 tas ve 28 hıştın sayısının ocak mensuplarından fazla olması ve bunların bir kısmının altın bir kısmının ise gümüşten mamul olması, bu aksesuarların farklı törenlere özgü olabileceğini düşündürmektedir.

Ocak mensupları dizge (dizlik) denen dize kadar gelen kısa pantolon, ayaklarında ise kaytan denen kordon iplerle bezenmiş hafif ayakkabı filar¹⁷⁸ve tozluk giymektedir. Bu kıyafetler peyklerin, padişah emirlerini yerine ulaştırmada hareket etmelerini oldukça kolaylaştırmış gözükmektedir. Yapılan alımlardan peykbaşı ve diğer bazı ocak zabitlerinin filar yerine çizme, dizge yerine de çakşır giydikleri anlaşılmaktadır. Peykbaşı dışındaki bazı zabitler için zaman zaman çizme yanında filar ve dizge alımı da yapılmıştır.

Ocak mensuplarının çantapanları baharlık, kışlık ve bayramlık olmak üzere yılda dört defa yenilenmiştir. Bu amaçla çantapanlar kalevişi (muhtemelen kalem işi yani ince iççilikli) atlas kumaşlarla bezenmiştir.

Peyklerin her bayramda kannaturaları da yenilenmektedir. Kannaturalar¹⁷⁹ İstanbul işi diba (ipekli) kaftandan mamul olup içine şeker konan şekerdenlik anlamında olmalıdır. Bu kaftanlar sırma dökme ve kılbdan saçaklarla bezenmiştir.

Peykler uzak mesafelere yürüyerek veya koşarak gittiği için ağızları kurudukça susuzluklarını gidermek amacıyla taşıdıkları şekerlerden yemişlerdir. Kannaturaların sadece bayramlarda alınması bayramlarda yapılan törenlerde vatandaşlara peykler tarafından şeker ikramları yapıldığını da düşündürmektedir.

Peykân-ı Hassa Ocağı mensupları emekliye ayrıldıkları zaman daha önce devlete yaptıkları hizmet göz önüne alınarak Halep ve Şam müjdecibaşılığı gibi çok önemli bir görevle onurlandırılmış, böylece emekliliklerinde bile Kâbe'yi tekrar görme şerefini elde etmişlerdir.

Peyklerin yevmiyeleri kıdemlerine göre değişmektedir. Boşalan gedikler ocak mensupları arasında dağıtılmıştır. Ocakta terfi yolu her zaman açıktır. Devlet kendisine sadakatle hizmet eden ocak mensuplarını emekli oldukları zaman da korumuş onlara emekli maaşı bağlamıştır. Vefat ettiklerinde ailelerine maaş bağlanmıştır. Peyklerin maaşlarına "ulufe" adı verilmektedir.

Ocak mensuplarının yevmiyeleri zaman zaman artırılmıştır. Yapılan zamlarda en düşük derecedeki peyk ile, en üst düzeydeki peyke genelde aynı oranda terfi/zam verilmiştir. Hatta bazen en düşük düzeydeki peyk daha fazla zam bile alabilmiştir.

Sonnotlar

- ¹ Bektâşi ve Aleviler de çeşitli kimseler arasında tasnif edilmiş, oniki görev belirlenmiştir. Bunlar; dede, rehber, gözcü, چراغcı, zakir, ferraş, saka, sofracı, pervane, peyk (haberci), iznikçi ve bekçidir (Sarıkaya, 2010: 7)./ Alevi adabı gereği bir Alevi köyüne pir gelmeden önce köyde bulunan “rehber”e bir sepet elma gönderilir, rehberde peyk vasıtası ile her haneye bir elma dağıtarak, dedenin geleceğini ve “görgü cemi”nin yapılacağı günü bildirirdi (Banaz Türkmen Kurultayı- http://www.hubayar.net/index.php?option=com_content&view=article&id=129&Itemid=97: 2010).
- ² Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), C.. SM., Dosya 36, Gömlek 1841, Vesika 1, 2,3.
- ³ BOA, C.. SM., Dosya 147, Gömlek 7355.
- ⁴ BOA, C.. AS., Dosya 1078, Gömlek 47514.
- ⁵ BOA, C.. SM., Dosya 153, Gömlek 7662, Vesika 2.
- ⁶ BOA, C.. SM., Dosya 7, Gömlek 349.
- ⁷ BOA, C.. SM., Dosya 93, Gömlek 4691, Vesika 2,3.
- ⁸ BOA, C.. SM., Dosya 116, Gömlek 5831, Vesika 1.
- ⁹ BOA, C.. SM., Dosya 106, Gömlek 5324.
- ¹⁰ BOA, C.. SM., Dosya 109, Gömlek 5478, Vesika 3.
- ¹¹ BOA, C.. AS., Dosya 954, Gömlek 41449, Vesika 1.
- ¹² BOA, C.. SM., Dosya 81, Gömlek 4069, Vesika 2.
- ¹³ BOA, C.. SM., Dosya 94, Gömlek 4740.
- ¹⁴ BOA, C.. SM., Dosya 107, Gömlek 5394.
- ¹⁵ BOA, C.. SM., Dosya 34, Gömlek 1708, Vesika 2,3.
- ¹⁶ BOA, C.. SM., Dosya 31, Gömlek 1591, Vesika 2,3.
- ¹⁷ BOA, C.. SM., Dosya 15, Gömlek 757, Vesika 2.
- ¹⁸ BOA, C.. SM., Dosya 147, Gömlek 7355.
- ¹⁹ BOA, C.. AS., Dosya 1078, Gömlek 47514.
- ²⁰ BOA, C.. SM., Dosya 153, Gömlek 7662, Vesika 2.
- ²¹ BOA, C.. SM., Dosya 36, Gömlek 1841, Vesika1, 2,3./BOA, C.. SM., Dosya 7, Gömlek 349./BOA, C.. SM., Dosya 116, Gömlek 5831./ BOA, C.. SM., Dosya 106, Gömlek 5324./ BOA, C.. SM., Dosya 93, Gömlek 4691, Vesika 2,3./ BOA, C.. AS., Dosya 954, Gömlek 41449, Vesika 1./ BOA, C.. SM., Dosya 81, Gömlek 4069.
- ²² BOA, C.. SM., Dosya 132, Gömlek 6630. Vesika 1,2.

- ²³ BOA, C.. SM., Dosya 94, Gömlek 4740.
- ²⁴ BOA, C.. SM., Dosya 113, Gömlek 5678.
- ²⁵ BOA, C.. SM., Dosya 173, Gömlek 8687.
- ²⁶ BOA, C.. SM., Dosya 34, Gömlek 1708, Vesika 2,3.
- ²⁷ BOA, C.. SM., Dosya 31, Gömlek 1591, Vesika 2,3.
- ²⁸ BOA, C.. SM., Dosya 67, Gömlek 3384, Vesika 2.
- ²⁹ BOA, C.. SM., Dosya 172, Gömlek 8643, Vesika 2.
- ³⁰ BOA, C.. SM., Dosya 164, Gömlek 8243./ Miri tenzili yapıldığına ilişkin herhangi bir kayıt bulunmamaktadır.
- ³¹ BOA, C.. SM., Dosya 29, Gömlek 1467, Vesika 1, 2.
- ³² BOA, C.. SM., Dosya 31, Gömlek 1591, Vesika 2,3.
- ³³ BOA, C.. SM., Dosya 34, Gömlek 1708, Vesika 2,3.
- ³⁴ BOA, C.. SM., Dosya 45, Gömlek 2290, Vesika 1, 2.
- ³⁵ BOA, C.. SM., Dosya 34, Gömlek 1708, Vesika 2,3.
- ³⁶ BOA, C.. SM., Dosya 67, Gömlek 3384, Vesika 2.
- ³⁷ BOA, C.. SM., Dosya 122, Gömlek 6115.
- ³⁸ BOA, C.. SM., Dosya 45, Gömlek 2290, Vesika 1, 2. / BOA, C.. SM., Dosya 31, Gömlek 1591, Vesika 2,3.
- ³⁹ BOA, C.. SM., Dosya 127, Gömlek 6388.
- ⁴⁰ BOA, C.. AS., Dosya 1078, Gömlek 47514.
- ⁴¹ BOA, C.. SM., Dosya 109, Gömlek 5478, Vesika 1,2, 3. / BOA, C.. SM., Dosya 116, Gömlek 5831./ BOA, C.. SM., Dosya 106, Gömlek 5324./BOA, C.. SM., Dosya 81, Gömlek 4069./ BOA, C.. AS., Dosya 954, Gömlek 41449, Vesika 1.
- ⁴² BOA, C.. SM., Dosya 34, Gömlek 1708, Vesika 3.
- ⁴³ BOA, C.. SM., Dosya 67, Gömlek 3384, Vesika 2.
- ⁴⁴ BOA, C.. SM., Dosya 172, Gömlek 8643, Vesika 2.
- ⁴⁵ BOA, C.. SM., Dosya 122, Gömlek 6115, Vesika 3.
- ⁴⁶ 1181 ve 7 L 1182'de 25 kişiye kışlık elbise için 1497 kuruşluk masraf yapılmıştır. (miri tenzili yapıldıktan sonra) BOA, C.. SM., Dosya 93, Gömlek 4691, Vesika 2,3.
- ⁴⁷ BOA, C.. SM., Dosya 94, Gömlek 4740.

- ⁴⁸ BOA, C.. SM., Dosya 107, Gömlek 5394. / BOA, C.. SM., Dosya 113, Gömlek 5682.
- ⁴⁹ BOA, C.. SM., Dosya 15, Gömlek 757, Vesika 2.
- ⁵⁰ Nitekim tamir ve tecdid 1188'de peykbaşı, 1196'da ise kuyumcubaşı tarafından yapılmıştır. BOA, C.. SM., Dosya 124, Gömlek 6244, Vesika 1.
- ⁵¹ BOA, C.. SM., Dosya 124, Gömlek 6244, Vesika 2.
- ⁵² BOA, C.. SM., Dosya 36, Gömlek 1841, Vesika 1, 2,3.
- ⁵³ BOA, C.. SM., Dosya 164, Gömlek 8243.
- ⁵⁴ BOA, C.. SM., Dosya 132, Gömlek 6630. Vesika 1.
- ⁵⁵ BOA, C.. SM., Dosya 113, Gömlek 5678, Vesika 1, 2, 3.
- ⁵⁶ BOA, C.. SM., Dosya 126, Gömlek 6331.
- ⁵⁷ BOA, C.. SM., Dosya 164, Gömlek 8243.
- ⁵⁸ BOA, C.. SM., Dosya 169, Gömlek 8472. Vesika 2.
- ⁵⁹ BOA, C.. SM., Dosya 54, Gömlek 2703, Vesika 2. / BOA, C.. SM., Dosya 59, Gömlek 3000./ BOA, C.. SM., Dosya 54, Gömlek 2703, Vesika 2. / BOA, C.. SM., Dosya 59, Gömlek 3000.
- ⁶⁰ BOA, C.. SM., Dosya 169, Gömlek 8472. Vesika 2.
- ⁶¹ BOA, C.. SM., Dosya 113, Gömlek 5678.
- ⁶² Tas ve tabanca sorguçları için yapılan masraflar küçük değişiklikler dışında genelde aynı oranda seyretmiştir. Mesela taslar için 1190'da 40 akçe daha az masraf gösterilmiştir. BOA, C.. SM., Dosya 132, Gömlek 6630. Vesika 1,2.
- ⁶³ BOA, C.. SM., Dosya 169, Gömlek 8472. Vesika 2.
- ⁶⁴ BOA, C.. SM., Dosya 36, Gömlek 1841, Vesika 1, 2,3.
- ⁶⁵ BOA, C.. SM., Dosya 113, Gömlek 5678.
- ⁶⁶ BOA, C.. SM., Dosya 164, Gömlek 8243.
- ⁶⁷ BOA, C.. SM., Dosya 126, Gmlek 6331.
- ⁶⁸ BOA, C.. SM., Dosya 164, Gmlek 8243.
- ⁶⁹ (Uzunçarşılı, 1988: 602).
- ⁷⁰ BOA, C.. AS., Dosya 1078, Gmlek 47514.
- ⁷¹ BOA, C.. SM., Dosya 116, Gmlek 5831, Vesika 1.
- ⁷² BOA, C.. SM., Dosya 106, Gmlek 5324.
- ⁷³ BOA, C.. SM., Dosya 109, Gmlek 5478, Vesika 3.

- ⁷⁴ BOA, C.. AS., Dosya 954, Gmlek 41449, Vesika 1.
- ⁷⁵ BOA, C.. SM., Dosya 81, Gmlek 4069, Vesika 2.
- ⁷⁶ BOA, C.. SM., Dosya 34, Gmlek 1708, Vesika 2,3.
- ⁷⁷ BOA, C.. SM., Dosya 67, Gmlek 3384, Vesika 2.
- ⁷⁸ BOA, C.. SM., Dosya 172, Gmlek 8643, Vesika 2.
- ⁷⁹ Miri tenzili yapıldığına ilişkin herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. BOA, C.. SM., Dosya 122, Gmlek 6115.
- ⁸⁰ BOA, C.. SM., Dosya 93, Gmlek 4691, Vesika 2,3.
- ⁸¹ BOA, C.. SM., Dosya 94, Gmlek 4740.
- ⁸² BOA, C.. SM., Dosya 107, Gmlek 5394./ BOA, C..SM., Dosya 113, Gömlek 5682.
- ⁸³ BOA, C.. SM., Dosya 173, Gömlek 8687.
- ⁸⁴ BOA, C.. SM., Dosya 15, Gömlek 757, Vesika 2.
- ⁸⁵ BOA, C.. SM., Dosya 67, Gömlek 3384, Vesika 2.
- ⁸⁶ BOA, C.. SM., Dosya 45, Gömlek 2290, Vesika 1, 2.
- ⁸⁷ BOA, C.. SM., Dosya 153, Gömlek 7662, Vesika 2.
- ⁸⁸ BOA, C.. SM., Dosya 7, Gömlek 349.
- ⁸⁹ BOA, C.. SM., Dosya 31, Gömlek 1591, Vesika 2,3.
- ⁹⁰ BOA, C.. SM., Dosya 132, Gömlek 6630, Vesika 1,2.
- ⁹¹ BOA, C.. SM., Dosya 169, Gömlek 8472. Vesika 1.
- ⁹² BOA, C.. SM., Dosya 169, Gömlek 8472, Vesika 2.
- ⁹³ BOA, C.. SM., Dosya 126, Gömlek 6331.
- ⁹⁴ BOA, C.. SM., Dosya 164, Gömlek 8243./Miri tenzili yapıldığına ilişkin herhangi bir veri bulunmamaktadır.
- ⁹⁵ BOA, C.. SM., Dosya 113, Gömlek 5678.
- ⁹⁶ BOA, C.. SM., Dosya 169, Gömlek 8472. Vesika 1.
- ⁹⁷ BOA, C.. SM., Dosya 124, Gömlek 6244, Vesika 1.
- ⁹⁸ BOA, C.. SM., Dosya 54, Gömlek 2703, Vesika 2.
- ⁹⁹ BOA, C.. SM., Dosya 59, Gömlek 3000.
- ¹⁰⁰ 26 C 1171 tarihli belge. BOA, C.. SM., Dosya 52, Gömlek 2643, Vesika 1./ 27 Cemâziyelevvel 1176 tarihli belge. BOA, C.. SM., Gömlek 3096.

- ¹⁰¹ 26 C 1171 tarihli belge. BOA, C.. SM., Dosya 52, Gömlek 2643, Vesika 1.
- ¹⁰² BOA, C.. SM., Dosya 96, Gömlek 4836.
- ¹⁰³ BOA, C.. SM., Dosya 77, Gömlek 3884.
- ¹⁰⁴ BOA, C.. SM., Dosya 18, Gömlek 911. / BOA, C.. SM., Gömlek 94.
- ¹⁰⁵ BOA, C.. SM., Dosya 92, Gömlek 4641. / BOA, C.. SM., Gömlek 1697.
- ¹⁰⁶ BOA, C.. SM., Dosya 92, Gömlek 4641.
- ¹⁰⁷ BOA, C.. SM., Gömlek 519.
- ¹⁰⁸ BOA, C.. SM., Dosya 92, Gömlek 4641.
- ¹⁰⁹ BOA, C.. SM., Dosya 115, Gömlek 5752.
- ¹¹⁰ BOA, C.. SM., Dosya 96, Gömlek 4836./ BOA, C.. SM., Dosya 96, Gömlek 4816.
- ¹¹¹ Müjdecî Ömer Ağa vefat edince aldığı 100 kuruş maaşın yarısının eşine verilmesi için padişaha arz yapılmıştır. BOA, İ. DH., Dosya 163, Gömlek 8484.
- ¹¹² BOA, C.. SM., Dosya 13, Gömlek 700, Vesika 1, 2, 3. / BOA, C.. SM., Dosya 23, Gömlek 1180.
- ¹¹³ BOA, C.. SM., Dosya 18, Gömlek 911.
- ¹¹⁴ BOA, C.. SM., Gömlek 519.
- ¹¹⁵ BOA, C.. SM., Dosya 92, Gömlek 4641.
- ¹¹⁶ BOA, C.. SM., Dosya 19, Gömlek 994.
- ¹¹⁷ BOA, C.. SM., Dosya 147, Gömlek 7355.
- ¹¹⁸ BOA, C.. SM., Dosya 147, Gömlek 7355./ 15 Ra 1173 tarihli bir diğer terfi ve maaş cetveli için bakınız: BOA, C.. SM., Dosya 140, Gömlek 7005.
- ¹¹⁹ Bazı müjdecibaşlar görevden ayrıldıkları zaman da kutsal topraklara olan ilgilerini devam ettirmişlerdir. Hatta bazıları aileleri ile beraber oralara yerleşmişlerdir. Devlet bu durumda olan kişileri bile kendi korumasına alarak bu kişilerin her türlü ihtiyaçlarının karşılanması konusunda Mısır ve Cidde valilerine emirler göndermiştir. BOA, A. MKT., Dosya 23, Vesika No: 33, Vesika 1,2.
- ¹²⁰ BOA, HAT, 227/12622.
- ¹²¹ BOA, C.. EV., Dosya 613, Gömlek 30916.
- ¹²² BOA, C.. EV., Dosya 299, Gömlek 15245.
- ¹²³ BOA, C.. SM., Dosya 21, Gömlek 1086, Vesika 1, 2.
- ¹²⁴ Aynı konuyu anlatan aynı tarihli iki farklı belgede Hacı Hasan adlı kişinin Babüssaade Ağası'na verdiği arz da Hacı Hasan'ın unvanı müjdecibaşı ve müjdecî-i evvel olarak verilmiştir. BOA, C.. SM., Dosya 96, Gömlek 4836./BOA, C.. SM., Dosya 96, Gömlek 4816./

- ¹²⁵ BOA, HAT, 1336/ 52132./ BOA, DUIT, Dosya 100, Gömlek 12, Vesika 1, 2, 3, 4./ BOA, A. MKT. MHM., Dosya 313, Vesika No: 63./ BOA, A. MKT. MHM., Dosya 363, Vesika No: 2./ BOA, A. MKT. MHM., Dosya 414, Gömlek No:82.
- ¹²⁶ BOA, HAT, 548/27029./ BOA, HAT,554 / 27433
- ¹²⁷ Şam Valisi Veli Paşa'nın gönderdiği kâime örneği için bakınız: BOA, HAT, 545/ 26944/A. Şam Valisi Derviş Paşa'nın gönderdiği kâime örneği için bakınız: BOA, HAT, 545/ 26947/B./ BOA, HAT, 108/4318.
- ¹²⁸ BOA, HAT, 1301/50660./ BOA, HAT, 267, 15586./ BOA, HAT, 228/12715.
- ¹²⁹ BOA, İ. DH., Dosya 74, Gömlek 3689.
- ¹³⁰ Salgın hastalıklar nedeniyle zaman zaman hacdan gelen kişilere karantina uygulamaları yapılmıştır.
- ¹³¹ BOA, A. MKT. UM, Dosya 370, Vesika No: 24.
- ¹³² BOA, C.. SM., Dosya 37, Gömlek 1867, Vesika 1, 2.
- ¹³³ 8 Ramazan 1189 tarihli belge için bakınız: BOA, C. SM., Dosya 101, Gömlek 5087, Vesika 1, 2. / 21 S 1218 tarihli belge için bakınız: BOA, C.. SM., Dosya 6, Gömlek 251. /21 S 1225 tarihli belge için bakınız: BOA, C.. SM., Dosya 37, Gömlek 1867, Vesika 1, 2. / 24 S 1227 tarihli belge için bakınız: BOA, C.. SM., Dosya 9, Gömlek 439, Vesika 1, 2./ 21 S 1225 tarihli belge için bakınız: BOA, C.. SM., Dosya 37, Gömlek 1867, Vesika 1, 2./Görüldüğü gibi 1189-1227 yılları arasındaki çeşitli belgeler bahşiş miktarını 1500 kuruş olarak göstermektedir. Uzunçarşılı 1218 tarihli bir belgede bahşiş miktarını 500 kuruş olarak göstermiştir. Bahşiş oranlarında bu kadar abartının olamayacağını düşünmekteyiz. Muhtemelen bu farklılık kitaptaki baskı hatasından kaynaklanmaktadır (Uzunçarşılı, 1988: 444).
- ¹³⁴ BOA, C.. DH., Dosya 343, Gömlek 17146.
- ¹³⁵ BOA, C.. EV., Dosya 613, Gömlek 30916.
- ¹³⁶ BOA, C.. EV., Dosya 634, Gömlek 31973.
- ¹³⁷ BOA, C.. EV., Dosya 613, Gömlek 30916.
- ¹³⁸ BOA, C. SM., Dosya 48, Gömlek 2407.
- ¹³⁹ BOA, C.. EV., Dosya 613, Gömlek 30916.
- ¹⁴⁰ BOA, C.. EV., Dosya 613, Gömlek 30916.
- ¹⁴¹ BOA, C.. DH., Dosya 343, Gömlek 17146.
- ¹⁴² BOA, C.. EV., Dosya 613, Gömlek 30916.
- ¹⁴³ BOA, C.. EV., Dosya 634, Gömlek 31973.
- ¹⁴⁴ BOA, HAT, 1401/56526.

- ¹⁴⁵ BOA, HAT, Dosya 211, Gömlek: 11449.
- ¹⁴⁶ Hacılar Ala Menzili'ne geldiğinde çukadarlara verilen bahşış için bakınız. BOA, C..SM.. Dosya 89, Gömlek 4494.
- ¹⁴⁷ BOA, A. MKT. MHM, Dosya 319, Vesika No: 97.
- ¹⁴⁸ BOA, HAT, 267/15586.
- ¹⁴⁹ BOA, C.. SM., Dosya 21, Gömlek 1086, Vesika 1, 2.
- ¹⁵⁰ BOA, C.. SM., Dosya 21, Gömlek 1086, Vesika 1, 2.
- ¹⁵¹ BOA, C.. SM., Dosya 21, Gömlek 1086, Vesika 1, 2.
- ¹⁵² BOA, C.. SM., Dosya 34, Gömlek 1704.
- ¹⁵³ BOA, C.. SM., Dosya 77, Gömlek 3884./
- ¹⁵⁴ BOA, C.. SM., Dosya 29, Gömlek 1494.
- ¹⁵⁵ BOA, C.. SM., Dosya 21, Gömlek 1086, Vesika 1, 2.
- ¹⁵⁶ BOA, C.. EV., Dosya 299, Gömlek 15245.
- ¹⁵⁷ BOA, C.. SM., Dosya 34, Gömlek 1703.
- ¹⁵⁸ BOA, C.. SM., Dosya 34, Gömlek 1704.
- ¹⁵⁹ BOA, C.. SM., Dosya 77, Gömlek 3884.
- ¹⁶⁰ BOA, C.. EV.,26969.
- ¹⁶¹ BOA, HAT, Dosya 273, Gömlek: 16004.
- ¹⁶² BOA, C. SM., Dosya 48, Gömlek 2407.
- ¹⁶³ BOA, İ. MVL., Dosya 169, Gömlek: 5019, Vesika 1,2, 3.
- ¹⁶⁴ 22 B 1195 arz için bakınız. BOA, C.. SM., Dosya 96, Gömlek 4839.
- ¹⁶⁵ BOA, C.. SM., Dosya 77, Gömlek 3884.
- ¹⁶⁶ BOA, C.. EV., Dosya 652, Gömlek 32873.
- ¹⁶⁷ BOA, C.. SM., Dosya 21, Gömlek 1086, Vesika 1, 2./Ankara, Bolu ve Niğde müjdeciliklerinde de benzer bir sorun çıkmıştır (22 B 1195). Bakınız: BOA, C.. SM., Dosya 96, Gömlek 4839.
- ¹⁶⁸ BOA, A. MKT. UM, Dosya 125, Vesika No: 63.
- ¹⁶⁹ BOA, C.. EV., Dosya 281, Gömlek 14304.
- ¹⁷⁰ BOA, C.. ML., Dosya, 81, Gömlek 3735.
- ¹⁷¹ BOA, A. MKT. NZD, Dosya 54, Vesika No: 96, Vesika 1,2./BOA, A. MKT. NZD, Dosya 36, Vesika No: 29.

¹⁷² BOA, A. MKT. NZD, Dosya 54, Vesika No: 96, Vesika 1,2./BOA, A. MKT. NZD, Dosya 36, Vesika No: 29.

¹⁷³ BOA, EV. d., 35047.

¹⁷⁴ BOA, EV. d., 35047.

¹⁷⁵ BOA, HAT, 542/26755./ BOA, HAT,554/27433.

¹⁷⁶ BOA, HAT, 23/1142.

¹⁷⁷ (Atalar, 1999: 354, 355).

¹⁷⁸ Uzunçarşılı fiları peyklerin kullandığı mendil olarak değerlendirilmiştir (Uzunçarşılı, 1988: 441). Kanımızca filar peykler tarafından giyilen hafif ayakkabının adıdır. Çünkü ocak için yapılan elbise alımlarının tamamında çizme alımı sadece üst düzey görevliler için yapılmaktadır. Fılar alımı ise peykbaşı dışında ocakta görevli tüm peykler için yapılmaktadır. Peyklerin en önemli görevlerinden birisi padişah emirlerini tebliğ olduğu için, ayaklarında yürüyüşlerini kolaylaştıran filar gibi bir ayakkabının olması daha mantıklı gözükmektedir. Mendil olarak ise kannaturanın kullanıldığı anlaşılmaktadır.

¹⁷⁹ Kannad, şekerci anlamındadır. Bu bilgiye dayanarak kannaturanın şeker konan mendil olduğunu düşünebiliriz (Devellioğlu, 1962: 585).

Kaynakça

a) Arşiv Kaynakları/ Başbakanlık Osmanlı Arşivi

Cevdet Askeriye	C.. AS..
Cevdet Evkaf	C.. EV.,,
Cevdet Dahiliye	C.. DH.,,
Cevdet Maliye	C.. ML.,,
Cevdet Saray	C.. SM..
Dosya Usulü İrade Tasnifi	DUIT
Evkaf Defteri	EV. d.
Hatt-ı Hümayûn	HAT
İrade Dahiliye	I. DH..
İrade Meclis-i Vâlâ	I. MVL.
Sadâret Mektubi Kalemî	A. MKT
Sadâret Mektubi Kalemî Mühimme	A. MKT. MHM.
Sadâret Mektubi Kalemî Nezaret ve Deâvî	A. MKT. NZD.
Sadâret Mektubi Kalemî Umum Vilayet	A. MKT. UM.

b) Diğer Kaynaklar

- Atalar, Münir. (1999). Osmanlı Devleti'nde Surre-i Hümayûn ve Surre Alayları. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayını.
- Devellioğlu, Ferit. (1962). Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Ankara.
- GÜNAY, Ünver. (2003). "XV. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Sosyo-Kültürel Yapı, Din ve Değişme", Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (14), Yıl : 2003/1: 21-48.
- [http://www.hubayar.net/index.php?option=com_content&view=article&id=129&Itemid=97-Banaz Türkmen Kurultayı](http://www.hubayar.net/index.php?option=com_content&view=article&id=129&Itemid=97-Banaz_Türkmen_Kurultayı). 03.07.2010.
- Memiş, Ekrem.(2008).Türk Kültür Tarihi (Türk Kültüründen Bazı Kesitler), Konya: Çizgi Yayınevi.
- SAK, İzzet ve Cemal ÇETİN. (2005). "XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Hac Menzilleri", Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (19): 199- 260.
- SARIKAYA, M. Saffet. (2010). "Osmanlı Toplumunun Dinî Yapısına Bir Bakış Denemesi: Ahilik-Bektâşilik İlişkisi I", <http://www.msaffets.com/wp-content/uploads/Ahbek1.pdf>. 1-14. 03.07. 2010.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. (1988). Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı, Ankara: TTK